

pruskih Poljakih pravi pastirski praznik, katerega željno pričakujejo mladi pastirji.

Kakor smo razvideli, je dan sv. Jurja posebno znamenit pri Slovencih in Jugoslovanih sploh. Pripoveduje se, da pada na dan sv. Jurja zjutraj iz solnca čudեսno zrcalo. Kdor ga najde, vidi v tem zrcalu vse, kar se daleč na okrog godi.

Največ starih običajev in šeg se je še ohranilo o Jurjevem. Jurjevo igra veliko ulogo v naših pravljičah in pripovedkah. Svetega Jurja dan je narodna pripovedka tudi spravila v zvezo s kraljem Matjažem, ki spava v votlini pod Pečicami, zadnji veličastni gori v vzhodnih Savinskih planinah. Koroška pripovedka pravi namreč o njegovem prebujenju: Pred votlino zraste na božični večer zelena lipa, ki bode o polnoči eno uro cvetla in vso okolico napolnila s prijetno vonjavo. Kmalu potem se pa lipa posuši. Sv. Jurja dan obesi kralj Matjaž svoj ščit na lipo, ki zopet ozeleni in provzroči boljše čase za Slovence.

Knez Semberijski.

Zgodovinski prizor.

Srbski spisal Branislav Nušič.

Osebe:

Ivo Knežević, knez Semberijski.¹⁾

Petronije Šišo, sluga Ivov.

Milić, pandur Ivov.

Kulin, kapetan.

Boja, mati Ivova.

Stanka, zarobljena Jadranka.

Prvi kmet,

Drugi kmet.

Tretji kmet.

Prvi starec.

Drugi starec.

Kmetje, Turki, Kulinovi panduri, sluge, robovi. Vrši se v začetku XIX. stoletja v selu Popovo v bjeljinski nahiji, kneževini Semberiji.

Dvorišče kneza Ivana V ozadju veliki in lepi konaki, do katerih vodijo široke, kamenite stopnice. Na levi strani vodovod (česma), na desni velika vrata.

¹⁾ »Knežević Ivan, »knez Semberije«, se je porodil v vasi Dvorovi, a pozneje je bival v vasi Popovo v bjeljinski nahiji. Ivan je bil rano na glasu v svoji okolici, zato je tudi postal knez Semberije, ko mu je bilo šele 20 let.« S temi besedami začenja Kneževićev življenjepis Milićević v svojem »Pomeniku« na strani 254. Te podatke izpopolnjuje Janko Veselinović (»Zvezda« zv. II. 1900. I.

Prvi prizor.

Boja in deset do dvajset kmetov. (Boja stoji kraj hišnih stopnic. Nekateri kmetje stoje, drugi čepe ali sede na zemlji. Nekateri stoje okoli Boje in se razgovarjajo ž njo; druga dva ali trije tvorijo v drugem kotu odra svojo gručo, spet tretji sede na hišnih stopnicah. Večina njih je oblečena s čohasto (irhasto) bosansko obleko, vendar ne bogato; na glavi fes, okoli njega saruk, na nogah rdeče jemenije, in pušijo iz kratkih čibučičev.)

Boja. Pa kaj veste, vi dobri ljudje?

Prvi kmet. Kaj vemo?! Dobrega ne, majka!

Drugi kmet. Pri nas je zlo, a tam onkraj Drine so se ljudje, hvala Bogu, streznili, ali tudi tam je — zlo.

str. 216. in 217.) tako: »Semberija je ravnina, ki se razprostira v samem Ključu, kjer se Drina zliva v Savo, a nasproti Mačvi, v Bosni. Ta ravnina je igrala jako važno ulogo v prvem in drugem ustanku. Črez to ravnino so prelazili silni paše bosanskih mohamedancev s svojimi vojskami in črez brodove na vavoviti Drini vpadali v Srbijo. Vračajoč se z bojev, so spet gazili kneževino Semberijo, mnogokrat vodeč mnogo robov s seboj. — Kneževiči so knezovali v Semberiji, in ta poziv je prelazil z očeta na sina. To so bili ljudje modri in hrabri; tudi Turki so znali vse to nekako ceniti. Vedno so znali obdržati zvezo s temi ljudmi. Zgodilo se je tudi, da so se celo pobratili ž njimi. In ta pobratimstva so se prenosila tudi na otroke. Četudi so bili dvojne vere, vendar je bilo prijateljstvo zelo trdno. Ivan Kneževič, potomec stare rodbine, odgojen v tradiciji, zapojen z duhom srbskih gosli, je vršil poziv kneza v svoji kneževini Semberiji tako, kakor mu je bilo možno pojmiti. A vršil je svojo dolžnost tako idealno, da mu se mi po sto letih moramo diviti.« (Tudi Vuk. Štef. Karadžić piše o knezu Ivanu: »Jaz sem ga videl z lastni mi očmi 1802. leta, ko je prišel v šator Alibega Vidajića, brata Kapetan-pašina. Najprej je postal on poznat vsem v Zadru in v Mačvi in v celem ljudstvu slave in časti vreden.« Pa govoreč o daljni njegovi zli usodi, potem ko je obubožal, dodaje: »A narod srbski, dokler govori svoj jezik, opeval mu bode njegovo ime in z največjim spoštovanjem in s hvaležnostjo se ga bode spominjal.« Mi se no čemo baviti sedaj s pravljicami, ki pripovedujejo o njem. On ima neki dogodljaj, s katerim bi se mogla dičiti humaniteta vseh bodočih vekov. In ta dogodek je skozinskoz resničen. Trebalo bi, da ga mi povemo evropskemu zapadu, ki nam očita, da smo še poldivje pleme, in da zaprosimo te prosvetljene narode, da nam dajo vsaj eden sličen primer iz svoje velike zgodovine. Ne zahtevam, da bodi ta človek, katerega bi nam stavili na stran kneza Ivana, nepismen turški rob; naj bode to človek svoboden, izobražen, klasično izomikan, ki pozna vse dogodke mitološke in zgodovinske, kateremu sta znanost in omika posebno oblažili srce. Ta dogodek nam predstavlja Nušič v svojem »Knezu od Semberije«. — Pred Nušičem je opeval veliko delo Kneževičevo veliki pesnik Sima Milutinović - Sarajlija v svojem »Trojebратstvu« (str. 39.—72.) pod naslovom »Semberac ili vrlost i nadežda Bošnjaka«. A opeva ga tudi narodna pesem (»Knez Ivan Kneževič«, Vukova knjiga IV., str. 176.).

Op. pr.

Tretji kmet. Ali Turčin je premožen, da bi ga Vićentije in Luko iz Podrinja vrgla. Mislim, da bi bilo bolje, da nista niti vzdignila roke.

Drugi kmet. Ti govoriš tako, ali kadar pride trpljenje do grla, se ne vpraša, kaj praviš ti ali jaz.

Tretji kmet. No glej, tudi k nam je prišlo, pa kaj hočemo?

Drugi kmet. Prišlo je, ali vidiš, mi nismo taki kakor oni Prekodrinjani.

Prvi kmet. Pa zakaj, da nismo?

Drugi kmet. Mi nismo, a kaj hočeš! Poglej po vsej bjeljinski nahiji in po vsej tej naši Semberiji, in kje dobiš moža enakega našemu knezu Ivanu. Vidiš li ga, kako je moder in pameten; mi imamo že bele brke, a on nas vse nadkrili s svojo modrostjo. Zakaj je Vidajić-beg njegov laf¹⁾, a sam Tuzlagić mu noče nasprotovati? Da bi le bil še eden knez Ivo, tedaj bi videl, kaj premore Bosna.

Tretji kmet. Kar jih je bilo uglednih, so prestopili v drugo vero.

Boja. A kaj bi premogel tudi Ivo, ako bi vas ne bilo, ljudje, ki ga slušate.

Prvi kmet. Lahko je, mati, slušati, kadar se zapoveduje modro.

Boja. A težko je zapovedati modro, ako se neumno sluša. Moj Ivo stori, kar more, ali niti njegova roka ne doseže vsega, kar hoče in kjer hoče. Čujte, včeraj je zvedel, kako je Kulin pred nekimi dnevi prekoračil Drino in tam provzročil mnogo gorja; požgal je mnogo vasi, porobil Jadar in Podrinje in odvedel odondod mnogo robov. Nekateri pravijo, da vodi s seboj stoinenajst robov, drugi pa, da jih je tristotri. In zdaj Ivo ne pije, ne je, ni spanje ga ne prijemlje; vedno premišljuje, kako bi odkupil od Kulina te sužnje. Poslal je Kulinu nasproti Petronija, in Petronije se je vrnil danes zjutraj; tam v hiši je z Ivom, govorita in se posvetujeta; prinesel mu je vest od Kulina.

Prvi kmet. Ali zato nas je pozval knez Ivo sem?

Drugi kmet. Radi česa drugega pa?

Tretji kmet. Ako hoče pri nas zbrati odkupnino, malo bode imel koristi. Od kamena ni drugega nego kamen.

Boja. Ne vem, ali vas je pozval radi tega. Meni ne pove ničesar, kar je slabega. Čuva me pred takim, stara sem. Do včeraj, pred včeraj sem štela še dneve, a zdaj štejem že ure. A to vem, da ni dobro, ker mi ni povedal.

¹⁾ laf == turška beseda; znači razgovor, zabavo; laf jesti == fraza.

Drugi prizor.

Knez Ivo. Petronije Šišo. Prejšnji.

Knez Ivo. (Pride iz hiše, za njim Šišo. Knez je oblečen v modre irhaste hlače, džečerme vse z zlatom okinčano, v zlatem silaju dve srebrni pištoli in nož, ob boku bogata sablja, na nogah rdeče čizme. Vrhu vsega tega je ogrnjen s čurkom.¹⁾)

Dobro mi došli, kmetje!

Kmetje (vstanejo vsi na noge in, prekrizavši roke na prsih, se klanjajo.)

Bolje te našli, knez!

Knez Ivo. Malo vas je?

Tretji kmet. Za poslom smo, knez, a pride jih še!

Prvi kmet. Ali kdo iaostane na tvoj poziv?

Šišo. Kdor zakasni, izostane.

Knez Ivo. Dobri ste, kolikor vas je. (Materi.) Mati, pojdi v hišo, imam se nekaj pogovoriti s kmeti.

Boja. Otidem, Ivo, otidem, da prižgem lesteneč pred ikono, ker tvoje čelo mi se vidi mračno. (Otide v hišo.)

Tretji prizor.

Prejšnji brez Boje.

Knez Ivo. Znano vam je, kmetje, in vsej kneževini, da je Kulin kapetan prošel tod s silno vojsko in prebredel Drino. Pred kratkim pride k meni Peca in Klubca in mi donese vest, da je Kulin porobil Jadar in Podrinje, pogazil njive in livade, popalil sela in zajel sila veliko sužnje, katere vodi sedaj tod domov. Ti robovi, kmetje, ti so bratje in sestre naši. Šumadija se je dvignila vsa in bije krvavi boj, a mi, glejte tako, s prekrizanimi rokami sedimo tukaj, kakor da je Drina visoka planina, ter ne čujemo onega javkanja in stokanja; kakor da je Drina debel zid, kateri deli dve tuji hiši; kakor da je Drina zakon, ki deli dve veri. In ker že tu sedimo in poslušamo, kar se godi tam, naj še gledamo, kako po naših cestah hodijo njih robovi? Torej Kulin vodi tristointri sužnje; pot ga vodi tod in za nekaj časa doseže Popovo; a ti tristointri je rob, to so bratje in sestre, sinovi in hčere onih dičnih sinov Srbije, ki so razpršili svojo deco v beg, ki so do temelja pokončali svoja ognjišča a življenje svoje zastavili za nas vse. Da skozi Semberijo, kraj mojih konakov, preide ta množina robov, tega ne morem trpeti; a tudi vi kmetje ne; kje bi nam obraz, kje duša? Ne pravim vam, da storimo, česar

¹⁾ dolg kožuh.

ne moremo storiti, ne pravim, da se mi vzdignemo, ali da storimo vsaj, kar moremo. Raditega sem poslal včeraj Petronija nasproti Kulinu in ga vprašal, hoče li mi prodati robove, da bodo svobodni, kadar pridejo v mojo Semberijo. Kar mu je rekel Kulin, naj vam pove Petronije. —

Šišo. Pa zakaj naj vam povem to, ko ni dobro? Kulin zahteva tri tisoč rušpij, da izpusti sužnje.

Prvi kmet. Mnogo!

Šišo. Pravi, da ni odvel kruljavih in slabotnih, ni starih in onemoglih, ampak vse mlade in zdrave, katere proda še draže.

Knez Ivo. Prodati jih hoče — ste slišali, kmetje! Našo kri, naše brate in sestre hoče prodati in razpršiti po daljnih in neznanih deželah, njih očetje in bratje pa se vojujejo tam in prelivajo kri za svobodo. Smem li jaz in smete li vi to slišati in videti, a si zamašiti ušesa?! Glejte, zato sem vas pozval, ako pristanete, da zberemo odkupnino in osvobodimo brate.

Tretji kmet. Ali tritisoč rušpij?!

Šišo. Kulin noče nič manj.

Prvi kmet. Da vsa Semberija dá do zadnje pare, se ne more zbrati ta odkupnina.

Knez Ivo. Ali jaz zahtevam več nego do zadnje pare. Če so oni tam v Šumadiji dali za svoj rod svoje blago, svoje sužnje, svoje ognjišče, da, še celo glavo, a mi da razmišljamo o poslednji pari!?

Drugi kmet. Poslušaj, knez! Tvoji modrosti in tvoji besedi ni bilo, niti ni možno oporekati. Ti si izrastel izmed nas kakor topol izmed grbastih žalostnih vrb; vzdignil si se, vzpel si se s ponosom, z govorom in modrostjo. Šele otrok dvajsetih let si bil, a mi starci smo se ti klanjali in slušali tvojo besedo. Nekdo izmed nas je rekel: »Izvoljenec si!« in od takrat smo verovali v to. V kneževini Semberiji so knezovali do takrat sivi lasje, a ti si bil dete, ko smo se vsi uklonili in enoglasno rekli: »Naj Ivo knezuje odslej, a mi starci hočemo kmetovati in ga slušati.« Ti se nisi kesal — mi smo te ubogali! Ne zameri, ako hočem sedaj prvokrat staviti svoj predlog pred tvojega. Dal Bog, da tudi ostanem sam, da tudi sam tako mislim, ali ne zameri, ako ti povem, kar mislim. Žalostno je naših bratov stanje, pa tudi naše ni veselo. Sirote smo gole. A kdaj je že nagi oblekel nagega tujca, in kje bosil obul bosega tujca? Ako ti, knez, zahtevaš — smo primorani dati in dati hočemo tudi poslednjo paro, ali reci mi, duše ti, kaj smo dosegli s tem? Rešili smo

neke sužnje, da zaslužjimo druge; osvobodili smo sužnje, katere vodi Kulin, a zaslužjili smo sebe.

Knez Ivo. Mislite tudi vi tako, bratje?

Kmetje. Sirote smo, knez!

Drugi kmet. Ako je ravno tako, da damo, kolikor kdo premore, nočemo izostati ni eden.

Knez Ivo. Jaz vas nočem spraviti na beraško palico, sirote moje, ampak hočem vas rešiti sramote in greha! Da je Kulin udaril s sužnji po drugi poti, bi mi bilo vsaj lože slišati a ne videti; ali doživeti, da Kulin prevodi srbske sužnje skozi Semberijo, skozi mojo kneževino, to se ne zgodi, dokler jaz knezujem, ne zgodi se, dokler vi kmetujete. (Vrže čurak s sebe in ga razgrne.) Dajte, bratje, spomnite se Boga, ki vas noče zapustiti ni v nesreči, pa prinesite, kolikor kdo premore in kolikor mu drago, da sestavimo odkupnino za one tužne sužnje! (V veliki daljavi se čuje pisk zurle in udarci bobna.)

Prvi kmet. (Izveče mošnjo in jo odveže.) Evo, naj začnem jaz, knez! (Vrže denar na čurak.) Na ti tri rušpije in nekoliko drobnih grošev; to je od mene in od mojega sela; zbral sem, da plačam harač, pa zbrati hočem drugo, a to naj ti bode!

Drugi kmet. (Potegne iz nedrij in vrže.) Na ti štiri rušpije iz mojega sela, a evo (vrže spet) še dve od mojega siromaštva!

Tretji kmet. Eno imam, tukaj je (vrže jo), a iti hočem v selo ter zbrati še, kar se da in kolikor se da.

(Še dvojica, trojica njih se približajo in vržejo molče.)

Prvi starec. Knez, hči mi je prinesla biljeg ¹⁾ iz doma Mrvišiča, poiskal in zbral sem teh deset rušpij, da ji kupim darove in napravim doto; na ti ta denar (vrže celo mošnjo). Naj ostane devojka, naj se ne omoži!

Knez Ivo (presenečen). Starec, (pripogne se in zgrabi mošnjo) vzemi to; jaz položim zate deset rušpij.

Prvi starec. Ne, knez, dal bodeš ti več nego mi vsi, pusti, da storim to.

Knez Ivo. (Izpusti mošnjo.) Dobro, starec, ali tvoji hčeri hočem jaz preskrbeti darove; jaz poklanjam njej deset rušpij.

Drugi starec. Knez, njegovo hčer misli vzeti moj sin; moj sin jo hoče vzeti brez darov in brez dote; naj tudi tvoj denar leži tukaj.

Šišo. (Pripogne se in šteje novce.) Štiriindvajset rušpij in nekaj grošev.

¹⁾ svatbeno darilo.

Knez Ivo. A Kulin zahteva tri tisoč. Sirote moje, jade moj! Hočeš, a ne moreš! Noče Ivo zarobiti svojega naroda, da zamenja sužnje s sužnji. Ako vas slečem, s čim vas hočem pozneje odkupiti? Vzemite ta denar, imejte ga!

Prvi kmet. Ne, knez!

Knez Ivo. Imejte ga!

Drugi kmet. Dali smo in nočemo ga nazaj!

(Zunaj se čuje močnejši glas bobna in pisk trobente zmešano z ropotom; tuintam kak vzklik in pok puške; vse to se sliši močneje in močneje.)

Četrty prizor.

Milič. Prejšnji.

Milič (pride odzunaj). Gospodar, po cesti jezdi Kulin kapetan, odtod krik in vik.

Knez Ivo. Slišim. Vzemite, dobri ljudje, svoje novce.

Vsi. Nočemo, knez, Bog ne daj!

Knez Ivo. Vzemite, ako bodem potreboval, vas bodem vprašal. (Nobeden ne pristopi. Godba in krik se čujeta močno in blizu.)

Šišo. Trobente ga spremljajo in bobni, kakor da vodijo svate a ne robove.

Knez Ivo. Svatje so to, Petronije, a mi sirote jim napravljamo doto.

Milič (ki je gledal pri vratih). Glej jih, knez!

Peti prizor.

(Godba prestane, kmetje se odmaknejo, da napravijo prostora; a Ivo, ne ozrši se, skloni zamišljen glavo. Najprej pridejo trije, štirje panduri Kulinovi, za temi Kulin, a za njim nekoliko Turkov.)

Kulin. Si li naklonjen musafrom, knez Ivo?

Knez Ivo. Dobrim prijateljem vedno!

Kulin (nekemu kmetu). Pojdi ti in še drugi dva trije na dvorišče ter primite konje in jih prevodite.

Knez Ivo. Kulin, knez Ivo ima sluge, a to so moji kmetje. Semberijski kmetje niso, odkar jaz knezujem, vodili še ničijih konj.

Kulin. Ničijih ne, ampak Kulinove.

Knez Ivo. Ako je Kulina, hočejo ga poslužiti, a Kulin ne bode ni zahteval, da Ivovi kmetje poslužijo njegove konje.

Kulin. Pusti, da se ne skregamo, Ivo. Imam te rad; ti veš, da te imam rad, pa mi govoriš to, kar bi drugi ne smel.

Knez Ivo. Tako je!

Milič (donese med tem iz hiše preprogo, jo prostre na tla in vrže dve, tri blazine za naslanjanje.)

Knez Ivo. Otur,¹⁾ beg; odpočij se, mnogo potuješ.

Kulin (sedši udari z dlanmi). Gel!

Pandur Kulinov (priteče s čibukom, mu ga poda, poklekne in polni s palcem tobak v lulo, a potem odhiti v hišo in prinese od tam z burkljami goreč ogelj, ki ga vrže na tobak, držeč vedno levo roko na prsih).

Kulin. Dolga pot in vročina sta nas utrudili. Ali v resnici, Ivo, danes zjutraj, komaj smo prebredli Drino, pride mi tvoj človek nasproti, tisti, ki stoji za teboj: donese mi vest od tebe, da me prosiš, ne prevesti robov skozi Semberijo, ampak da jih pustim domov svobodne, ter da ti povem, koliko odkupnine mi pristoja.

Knez Ivo. Poslal sem ti ga. Mislim, ker si mi prijatelj, da se bomo sporazumeli, in ti mi ne bodeš zaračunal toliko, kolikor ne morem plačati od svojega uboštva. Vidiš (pokaže mu razgrnjeni čurak), tukaj sem udaril s haračem uboge in zbiram, da ti dam vse, kar in kolikor morem, da mi podariš sužnje, ker ti so mi bratje in sestre. Da nisi ubral te poti, bi mi bilo manj težko; ali naj moja kneževino Semberijo porose solze mojih bratov in mojih sester; od teh solz nam pogore naše njive; zemlja se posuši; rodovitnost nas zapusti. Ona zemlja, katero napajajo solze, nima rodovitnosti. Vsaj moje zemlje nočejo napajati, dokler jaz knezujem.

Kulin. Lepo govoriš, Ivo, no plačaj, kolikor zahtevam, pa na ti sužnje!

Milič (donese v fildžanu,²⁾ ki je v zarfu³⁾, brez tase na dlani kavo in posluži Kulina).

Knez Ivo. Mnogo zahtevaš!

Kulin. Tristo in trije robovi so.

Knez Ivo. Mnogo, mnogo zahtevaš! Zahtevaš, kolikor se ne more dati.

Kulin. Dvajset najboljših ljudi sem izgubil, ubili so mi jih Srbi; pa moram plačati njih kri. Deset, petnajst ranjenih niti ne računam.

Knez Ivo. Glej to (pokaže na čurak). Stisnil sem te reveže, izvlekel sem iz njih vse, kar sem mogel: vsak je dal, ostalo je, da dam še jaz, kar imam, ali vse to ne bode zadostovalo, kar zahtevaš ti.

Kulin. Ivo, tudi v trdem orehu se dobi kaplja olja, le da ga znaš stiskati. Daj ti, kolikor misliš dati, naj vidi to ljudstvo, kako tudi ti daješ, pa pritisni jih potem; dal bode vsak več, nego misliš sam.

¹⁾ otur — izvoli. ²⁾ skledica za kavo. ³⁾ mala srebrna tasa.

Knez Ivo. Da dam, koliko mislim dati? Jaz ti dam vse, vse kar imam, niti pare si ne prihranim zase. (Otide v hišo.)

Šesti prizor.

Prejšnji brez Ivana.

Kulin. Tako, tako, Ivo! (Kmetom.) A zakaj ste vi, za Boga, taki stiskači. Dajte tudi vi vse, kar imate, kakor Ivo, pa vam podarim sužnje.

Kmetje. Reveži smo, beg, nimamo!

Kulin. Eh, poznam vas in vaše uboštvo! Ivo ne razume, a da bi razumel, iztisnil bi sedaj iz vas ravno toliko, kolikor zahtevam jaz.

Sedmi prizor.

Ivo, Boja, prejšnji.

Knez Ivo (pride iz hiše, noseč tri možnje, za njim Boja, ki ostane na stopnicah pri hišnih vratih).

Tu je vse blago in bogastvo moje, Kulin! Oče mi je pridobil to z ono starko tam (pokaže na Bojo). Ta je prva možnja (vrže prvo možnjo na čurak), na ti še ene, beg (vrže), na ti zadnje, beg (vrže tudi tretjo možnjo). Tu sem dal, kar sem imel, dal sem vse, kar sta mi pridobila še oče in ded, v hiši mi ni ostala ni mangura,¹⁾ a vrhutega še dvajset rušpij in nekoliko grošev sirotinskega denarja, kar so zložili moji kmetje. Ali ti zadostuje, beg?

Kulin. Veš li, kakove sužnje vodim jaz s seboj? To niso kurljavi in šepavi, niso stari in onemogli, ampak vsi zdravi in mladi. Veš, kakšno je, kar rodi Jadar in napaja Drina. Prodati hočem, kakor nisem še davno. Tukaj ni niti tisoč rušpij. Pa da vidiš, Ivo, samo ono devojko, ki jo vodim iz Dobriča; vsak harem bi dal zanjo toliko, kolikor za vse druge. Hočeš li, da ti dovedem sužnje, da jih pregledaš?

Knez Ivo. Ne, nočem! Jaz jih ne kupujem, ampak odkupujem!

Kulin (svojemu pandurju). Idi, privedi ono devojko! (Pandur odide.)

Knez Ivo. Beg, jaz sem ti dal vse, kar sem imel, v moji hiši ni ostala ni para; a da je, tudi njo bi ti dal, in ne bi mi bilo žal za njo.

Boja (pride po stopnicah doli). Ostalo je, sin, glej tukaj (izvleče iz nedrij) še osem niz rušpij; ž njimi sem se lišpala nekdam. (Vrže

¹⁾ star denar, ki nima več veljave.

nize na čurak.) Že davno so ležali na dnu skrinje, a čuvala sem jih, da okrasim ž njimi svojo snaho.

Knez Ivo. Hvala 'ti, mati! Ali ti ni zadosti, beg?

Kulin. Malo je, Ivo; kje so tritisoči rušpij, a kje to, kar leži tukaj?!

Knez Ivo. (Bori se sam s seboj in pomišlja.) Beg, ti poznaš tisti moji dve njivi na meji v Dvorih?

Kulin. Poznam ju, dobri sta.

Knez Ivo. Tudi oni ležita tam na čurku.

Prvi kmet. Bogme, knez, ali kaj hočeš ti na to?

Knez Ivo. A kaj hočejo one reve?

Osmi prizor.

Prejšnji in pandur, ki privede petero šestero njih zvezanih z vrvjo drugega za drugim (dve mladi deklici, dečka, mladeniča in Stanko).

Kulin. Glej no, Ivo, tam ona Stanka sama išče tritisoč rušpij, ostali so nameček k njej.

Knez Ivo (pogleda in se stresne). Bratje moji, nesreča moja! Beg, vidiš li one konake in vse blago poleg njih? Stoletja so pretekla, ko so Kneževiči spletli tu svoje gnezdo. Tu so se rodili in umirali moji dedje in pradedje; vsak žrebelj v teh konakih je zame svetinja. Na, beg, te konake, tvoji so! Ako si me hotel ogoliti, ogolil si me; ali ti zadostuje, beg?

Kulin. E, vidiš, tako se govori, kadar se hoče govoriti! (Svojemu pandurju, ki je privedel sužnje.) Odveži te sužnje in odvedi Stanko strani! Drugim ne bi, a tebi storim to. Tristo in dva robova si odkupil, a tristotretji — ta Stanka, ostane moja. Pristaješ li?

Stanka (odvezana pristopi k Ivu). Po Bogu mi brat, dal si vse, kar si imel; pusti tudi meni, da ti pomagam. Evo jaz dajem sama sebe, naj bodo le ostali sužnji svobodni!

Knez Ivo. (Stanki.) Ubogo dete! Ne, ne, sestra, Ivo ima še. (Iz vleče srebrne pištolo in nož izza pasa, odpaše tudi sabljo, ki jo najprej poljubi in izpusti vse na čurak.) Beg, ti veš, koliko velja orožje kneza Iva Kneževiča. Evo, povišam ceno.

Kulin. (Zadovoljno se smehlja, no ne daje odgovora, ampak obrne glavo na stran in šteje brojanice.)

Knez Ivo. Ti molčiš, beg, ti je še premalo? Pa Ivo ima še! (Sleče dječermo,¹⁾ jelek in silaj,²⁾ pa ostane samo v srajci in vrže na

¹⁾ dječerma = telovnik brez rokavov; obleče se pod jelek; ²⁾ silaj = Wafenschärpe.

ćurak.) Beg, čisto zlato je, kakršno so Kneževiči nosili vedno. Kaj zahtevaš še?

Kulin. Tudi Stanka je čisto zlato, Ivo!

Knez Ivo (spomni se nečesa). Ha! (Otide v hišo.)

Deveti prizor.

Prejšnji brez kneza.

Boja. Kapetan, Beg! Jaz se ne smem postaviti pred sina, jaz ga ne smem ustavljati; jaz bi mu pomagala, ko bi mogla, ali s čim in kako? Ali ne vidiš, da se je slekel in sezul? Kaj zahtevaš še od njega? Imaš li, kapetan, še mater? Ako jo imaš, veš, kaj so materine solze. Pa evo, beg, evo niz materinih solz položim jaz vsemu temu blagu, kar ti na je Ivo zložil pred noge. (Joče.) Ali se ti še ne mehča srce? Ali še ne znaš reči: zadosti!?

Kulin. (Dirnilo ga je, pa se vzdigne na noge, in obrnivši glavo na drugo stran, ji mahne, naj se oddali.)

Deseti prizor.

Knez Ivo in prejšnji.

Knez Ivo. (Pride gologlav iz hiše, nesoč srebrn lesteneč in bogato podobo, vso okovano s srebrom) Glej, beg, imam še tudi ta srebrni lesteneč, ki je gorel dosihdob, a tudi ta podoba je okovana s čistim srebrom, ta podoba, moje krstno ime¹⁾ (Najprej postavi lesteneč na tla, a pri zadnjih besedah se prekriža, poljubi podobo in jo polagoma spusti na ćurak.)

¹⁾ hišni patron, imenuje se tudi »slava«.

Boja. (Vzklikne in zaihti.) Ivo, dete moje, zlato moje! . . . Krstno ime, slava naša! Celo do temelja si razrušil hišo svojo — krstno ime, Ivo! (Omahne, pade na kolena, pa se prekriža trikrat in grgljaje nasloni usta, da poljubi podobo, ki leži na ćurku, ali ne vzdigne več glave ž nje.)

Knez Ivo (zaplaka, okrene glavo in briše solze).

Kulin (je ravno tako pretresen).

Knez Ivo (prime mater, da jo vzdigne). Zadosti je, mati! . . . (Poskuša jo dvigniti, a opazi, da je mrtva). Mati . . . mati (zaplaka težko in jo objame).

Stanka (vzklikne). Mrtva? . . . mati! (priskoči, pomaga Ivanu in, sedši na zemljo, položi mrtvo Bojo sebi na krilo).

Kmetje (snamejo saruke z glave). Bog se usmili!

Knez Ivo (potem ko poljubi mrtvo mater, se zbere in mirno dvigne glavo). Beg, tu ti dajem največje bogastvo . . . dajem ti življenje svoje matere. Je li zadosti, beg? . . . Je li zadosti?

Kulin. Allah zahmet ejlen! Zadosti je, Ivo, zadosti, zadosti! . . . (okrene glavo, da ne gleda). Tvoji so sužnji! Odkupil si jih! (Otide naglo.)

Konec.

(Prevedla *Gortanov* in *Rocolski*.)

Alkoholizem.

Spisal dr. Ivan Robida.

Današnje dobe ne imenujemo zaman dobe prosvetljenosti in humanitete, industrije, tehnike in znanosti. Dan na dan gledamo, kako se razvijajo in vedno bolj izpopolnjujejo tehnične naprave, kako se grade nove železniške proge, kako se vežejo na tisoče kilometrov oddaljena mesta z električno žico. Ustanavljajo se šole, ljudska izobrazba napreduje, bolnikom se zidajo dobrodelni zavodi, in povsod izkušajo na podlagi človekoljubja delovati v taki smeri, da bi bilo omogočeno vsakemu živeti kar najbolj udobno življenje.

Toda ljudsko število se množi in ž njim število lačnih želodcev. Vprašanje po vsakdanjem kruhu pa je bilo in ostane ona eminentna moč, katera je vladala vse čase, odkar človek živi. Naša zemlja je od njega dni torišče najhujšega boja za obstanek, za življenje.

Ta boj je neizprosni, je smrten, in podleči mora v njem, kdorkoli ni prinesel s seboj na svet dovolj telesnih in duševnih moči, da ž njimi prodre in si končno ne odpočije na grobu propalih. In teh najdemo pri vsakem ljudstvu, v vsaki epohi dovolj — sedaj se kažejo v tej, sedaj v oni obliki; če pa se začne to število, z znamenjem smrti na čelu, vekšati od dne do dne, tako da preti dobiti v kakem narodu večino — tedaj je degeneracija obča, boleznij več nego zdravja, in rasa propada. Trhel hrast je, ki čaka, da ga prvi vihar telebi ob tla.

Vprašanje, o katerem imam danes razpravljati, je tako pereče, tako važno v zdravstvenem, narodnogospodarskem, zdravniškosodnem, nravnostnem, antropološkem in etnografskem oziru, da pač zasluži, da se bavimo nekoliko obširneje ž njim.

Teško je človeku gledati, kako propada katerokolisibodi cvetoče življenje, še težje, videti svoj lastni rod na poti uničenja.